

NOS

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden. Utkommer med 4 nummer per år. Nr 1 april 1992.

Föreningens adress:
Box 49015, 100 28 STOCKHOLM

Lokal i Stockholm:
Upplandsgatan 80, t.v om porten
Tel: 08/33 49 59

Postgiro:
50 31 97-6 Huvudkonto
67 01 50-2 Medlemsavgifter
60 80 83-2 Beställning av skrifter

FUNKTIONÄRER 1992

Kontaktpersoner:

FNSiN / Höga Kusten:
Lena Hermansson
Svanö 35
870 40 LUNDE
0612-303 50 (B)

FNSiN / Skåne:
Eva Marie Widmark
Bärsärkagången 10
223 75 LUND
046-14 73 11 (B)

FNSiN / Uppland:
Sven A Nyberg
Valhornsvägen 31
752 50 UPPSALA
018-40 47 70 (B)

FNSiN / Värmland:
Lena Sewall
Älvrosgratan 4
654 61 KARLSTAD
054-18 68 75(B)

FNSiN / Östergötland:
Håkan Bley
Sköldvägen 18
616 33 ÅBY
011-631 69 (B)

Ansvarig utgivare:
Anders Schærström
Kometvägen 49
183 33 TÄBY
08-665 29 00 (A), 08-758 30 03 (B)

Redaktion:
Ola Eriksson, Pia Eriksson m.fl

Nästa NOS:
Utkommer september/oktober

Material till NOS skickas till:
PeO Sundqvist, Grubbens gata 9,
112 32 STOCKHOLM
08/650 73 19, 653 71 92 (B)

Medlemsavgiften 1992:
Fullbetalande medlem 110 kronor
Ny d:o efter 30/6 55 kronor
Familjemedlem 25 kronor

Betala till postgiro 67 01 50 - 2 !!

Programförklaring

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN) är en partipolitiskt obunden, ideell förening. Föreningen vill samla intresserade av miljöfrågor och levnadsvillkor till ett allsidigt studium av natur och samhälle. Att upptäcka **TILLSAMMANS** är vår grundidé. I FNSiN möts människor med allehanda intressen.

Vi arrangerar EXKURSIONER till intressanta områden. Vi har gjort resor till Gotska Sandön, Bornholm, svenska fjällen, och flera svenska landskap. Vi har paddlat kanot i Bergslagen, Sörmland och Uppsala, där vi allt efter intresse kunnat studera fauna, flora, arkeologi och kulturhistoria. Vi har firat middagar i Halland och i Skåne. Vi har plockat svamp i skogarna kring Stockholm och tran-

bär på hälsingemyrar.

Vi arrangerar årligen EXPEDITIONER till områden nära och fjärran. Lofoten, Färöarna, Island, Spetsbergen, Grönland, Alaska, Hebriderna, New Foundland och Labrador är några av de områden som vi har besökt. Varje resa förbereds genom studiecirklar och redovisas i artikel- eller bokform.

Vi arrangerar STUDIECIRKLAR. Några ämnen har varit skärgården, energi, fjällkulturskap, ortnamn, foto, modern isländska, geologi och meteorologi.

Vi arrangerar FÖREDRAG i en mängd aktuella ämnen såsom lågenergisamhället och bostadsmiljöer. Ofta berättar långväga rese-

närer till egna bilder om sina upplevelser runtom i världen.

Vi agerar MILJÖPOLITISKT: Nedre Dalälven, Tyresta-Åva, Järvafältet och Norra Djurgården är några av de områden som vi har engagerat oss för.

Som du ser har FNSiN en mångsidig karaktär där ditt speciella intresse blir tillgodosett och där du genom din medverkan kan berika föreningen. Dessutom glömmar vi inte bort att ha trevligt. Som medlem är du välkommen att delta i dessa arrangemang. Resor och utflykter genomförs till låga självkostnadspriser.

Som medlem får du dessutom **medlems-tidskriften NOS**, fylld av intressanta artiklar.

FNSiN Skrifter & Böcker

Föreningens skrifter kan beställas genom inbetalning till postgiro 60 80 83-2. Ange avsändare och vad beställningen avser.

Priserna inkluderar moms. Vid postbefordran tillkommer dock portokostnad på 10 kronor per ex.

Upplysningar om skrifterna lämnas av Rolf Schwebs, telefon 0750/262 14 (B), Florav. 28, 137 38 VÄSTERHANINGE.

Tyresta

En tvärfacklig beskrivning av ett av mellan-sveriges finaste vildmarksområden. Rikt illustrerad med kartor och teckningar. 32 sidor. Pris 40:-, medlemmar 30:-.

En färd till Island 1977

En reseberättelse om vad man kan råka ut för längs Islands vägar samt med avsnitt om geologi, flora, fågelliv och andra intressanta ämnen. Riktigt illustrerad. 52 sidor. Pris 50:-, medlemmar 40:-.

Sydvästgrönland

Expeditionsrapport från 1974. Rikt illustrerad med foton, teckningar och kartor. 150 sidor. Pris 70:-, medlemmar 60:-.

Spetsbergen - land i norr

Förord från arktispionjären Helge Ingstad. En allsidig bild av Spetsbergen ges genom de 25 artiklarna som bl a behandlar historia, valfångst, kolbrytning, oljeletning, geologi, växt- och djurliv. 167 sidor. Pris 70:-, medlemmar 60:-.

Gotska Sandön

En tvärfacklig beskrivning. Innehåller artiklar om geologi, dyner, flora, fauna, historia och livet på ön. Den första boken som behandlar ön ur alla synvinklar. Riktigt illustrerad med teckningar, kartor och foton. 112 sidor. Pris 65:-, medlemmar 55:-.

Island i NOS

Ett särtryck av artiklar om Island som varit publicerade i NOS - plus ett par nya tillägg - historia, språk, geologi, nationalparker mm. 61 sidor. Illustrerad m teckningar och foton. Pris 40:-, medlemmar 30:-.

Natur och Samhälle i Estland

En helt nyttgiven bok som behandlar ett flertal aspekter på Estland: arkeologi, geologi, historia, politik, ekonomi, naturvård och miljöproblem, byggnadsminnen och kyrkliga förhållanden. Boken innehåller även en miniparlör. 117 sidor. Illustrerad. Pris 90:-, medlemmar 60:-.

MED CYKEL PÅ ÖSEL

Benita Jansson

Kan man ha cykelsemester på Ösel?

Frågan ställdes av Anders Tunevi till en tjänsteman på Nordisk Reseservice i mars 1991. Någons idé, vems är omstritt, hade mognat efter föreningens rundresa i Estland 1989. Ett tiotal medlemmar var intresserade av cykling där och fastare planer skulle utarbetas i god tid före avfärden i slutet av maj förra året. Ju närmare avresedagen kom desto osäkrare blev alla förutsättningar. En efter en fick de intresserade förhinder och till slut återstod bara tre personer, ovannämnde Anders, Kaj Valtersson och jag, Benita Jansson. Vi lämnade in

visumansökan efter pingst och fick då veta att visum för cykelsemester hade man aldrig tidigare sökt, så det kanske inte gick att få!

Dagen före avresan meddelade Anders att Kaj och jag var välkomna till resebyrån kl 15 nästföljande dag för att kvittera ut biljetter och visum. När Anders och jag väntat någon halvtimme kom en överlastad Kaj på nyinköpt reservcykel, hans ordinarie var fortfarande på reparation. Efter ytterligare väntande fick vi våra papper och hade nu bara att ta oss till Värtahamnen i tid för Nord-estonias avgång.

Hör man inte till kategorin opåverkade sjömän, kan man

hysa en viss oro inför en 10-timmars öppna-havet-resa. Men min oro var denna eftermiddag obefogad. När vi passerat Sandhamn låg Östersjön lugn och vänligt krusig framför oss. Vi kunde hänge oss åt smörgåsbordets läckerheter och sedan njuta av Valentinos dansbandsrytmer och kolla in svenska konferensdeltagares dansstilar innan det var sovdags.

Tallinn visar upp sin vackraste sida när man kommer sjövägen. Den gamla staden med murar och torn är dominerande och verkar spännande. Jag började så smått fundera över vad vi skulle besöka där när jag väcktes ur mina fantasier och insåg att nu skulle jag passera den ryska tullen. Passera ja! Vi hade våra cyklar på båtdäck och när vi kom gående möttes vi av kalla handen och beskedet: "Njet, njet, via terminali!". Om det var våra oförstående nunor eller Estlines hjälpande däckspersonal som lyckades omvända tulltjänstemannen vet vi inte, men efter en stund fick vi gå iland från bildäck. Så trampade vi Estlands jord och mottogs genast av Virve Tooms, vår guide, som hade sällskap av Endel med minibussen. Han skulle ta hand om våra cyklar. I minibussen var det emellertid fullt med passa-

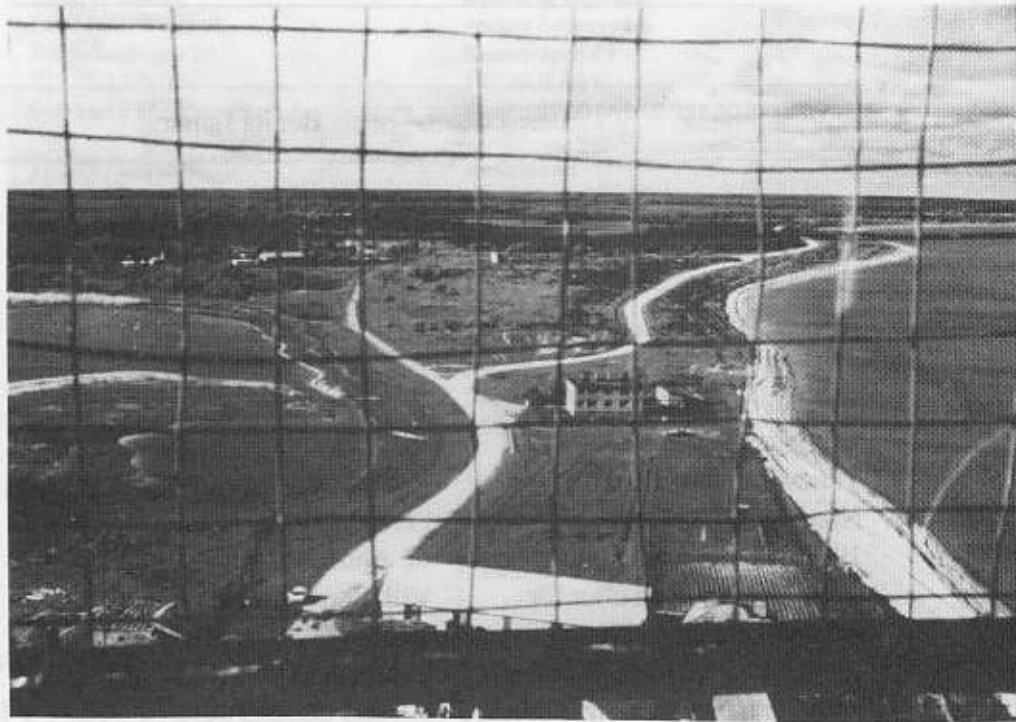
Anders, Kaj och Benita utan för lägenheten i Kuressaare.

gerarstolar så det blev mycket plockande och funderande innan våra cyklar och allt bagage fick plats. Själva följde vi med i Virves lilla Volvo för att försöka växla pengar på hotell Virus växlingskontor. Där var öppet och vi kunde konstatera att man numera får skamlöst mycket rubel för en hundralapp, ca 480. Växlingen innebär ett nytt problem, hur ska man kunna göra av med dessa rubel?

Ösel är ett idealiskt cykelland för den ihärdige cyklisten. Det är just inga jobbiga motlut men det är heller inga vilsamma utförslopor. Det är bara att trampa på i det tempo man väljer. Medvind är skönt, motvind kan bli förödande jobbigt.

Vi hade vår bas i Kuresaare, "huvudstaden" på Ösel, som ligger i sydväst vid Rigabukten. Vi hyrde en tvårumslägenhet av en släkting till Virve, Silver Sammelsaar. Själv bodde han med fru och fem barn närmare fiskebyn Nasva, där han jobbade.

Vår första cykeltur gick till Virves sommarställe på Sörve. Det var nästan så man trodde sig vara på Skansen när man kom fram till hennes sommarstuga. Bostadshuset hade förstörts under kriget så man hade inrett längan med lada, loge och bagarstuga till bostad. Det stod ett påbörjat hus intill, men man får ha tålmod i det här landet, ibland finns det byggmaterial ibland inte. I det trånga köket hade Virve en öppen eldstad med håll med ringar som hon sänkte ner grytan i när hon

kokade potatisen. Naturligtvis hade hon inte vatten eller avlopp inomhus. Men en frys hade hon, visserligen totalt nerisad, för det hände alltför oftast att elektriciteten var avstängd flera timmar i sträck! Virve bjöd först på bastu och sen på en enkel middag.

Hennes släkting, vår värd, kom också ut för att se om vi klarade av den långa cykelturen och han och Virve visade oss Sörves sevärdheter. Vi tog bilen och färdades först efter den snörräta vägen, järnvägen kallad, som löper längs nästan hela Sörvenäset. Det var Stalin som beordrade byggandet av en järnväg där, totalt planlöst tyckte man. Bara några år senare, efter Stalins död, rev man upp den. Vi kunde också titta in i ryssarnas stora försvarsanläggning som tog dem fyra år att bygga och fyra månader höll den sen stånd mot tyskarnas anfall. Utrustade med fick-

lampa och gummistövlar kunde man vada i gångar som var vattenfyllda till anklarna och se hur bunkern var planerad inuti. Intill fanns bevakningstorn, eldgivningscentral och avfyrningsramp för raketer. Så åkte vi till Sörveuddens fyr. Virve skaffade nyckel till den och vi klättrade uppför trappan, 255 steg, och hade en strålande utsikt över hav och land. Ett betydligt lägre men lika intressant torn hade Jämaja kirik. Det är kyrkan där alla Silvers barn är döpta och där han som 12-åring fick hjälpa sin farfar med att ringa till gudstjänst. Som avslutning på utflyktsprogrammet fick vi vägledning av en bonde på orten till en stensättning mitt inne i konvaljeskogen, något som Kaj verkligen uppskattade. Det var mycket vi fick uppleva så det var kanske inte så konstigt att vi blev lite dåsig

efter kvällsteet inne i Virves varma kök. Framåt midnatt tyckte vi det var läggdags. Jag hade fått en utdragssäng i rummet att sova i medan killarna skulle koja på vinden. Det var redan mörkt när de klättrade upp så det var förklarligt att de inte hittade annat att sova i än gammalt hö med tillhörande pressenning. Visserligen tyckte Anders att han sett Virve bära upp filter - men OK, nog kan man väl sova i hö också. Som tur var tittade Virve upp efter en stund och visade skrattande att det var dörren till höger som var ingång till det lilla men varma sovrummet med både sängar, filter, kuddar osv.

Har man bestämt sig för att ha cykelsemester på Ösel ska man naturligtvis cykla runt till sevärdheterna. Att det blåste en frisk västlig vind och att regnet strilade ner, som det gjorde på tisdagen, kunde inte anses vara

något hinder i cyklandet! I vart fall inte för Anders och Kaj. De fyllde termoserna med blåbärssoppa, bredde smörgåsar, packade ner kartor, kompass, lite torra kläder och drog regnstället över sig och packningen och cyklade mot nordost. De fick se en gammal kyrka enbart utifrån och en annan lika gammal kyrka även inifrån eftersom deras besök sammanföll med en annan grupps besök. Alla kyrkor är noggrant låsta på vardagar. Ryssarna i Estland stjal allt de kommer över, sägs det. De tappra cyklisterna fortsatte till Kaali och beundrade den grop som uppstod efter ett meteoritfall och som nu är en cirkelrund sjö, 16 m djup och 125 m i omkrets. Det finns många gamla sagor i anslutning till forminnen på Ösel. Om meteoritsjön berättas att en prins och en prinsessa som var förbjudna att gifta sig gjorde

detta ändå och när vigseln ägt rum kom ett stort dån från himlen, slottet sjönk ner i marken och ligger nu på botten av sjön.

Så småningom upphörde regnet, de svenska cyklisterna åt medhavd matsäck, torkade lite och greps av så stor tillfredsställelse att de tog en extrasväng åt öster innan de vände hemåt. Då märktes den hårda motvinden alltför väl och de sista milen var ganska arbetsamma. Hade de blivit blöta utifrån på morgonen så blev de nu blöta inifrån av ansträngning! Framemot åtta på kvällen kom de tillbaka, trötta, hungriga och svettiga. Anders höll tillgodo med den tortellini som jag serverade, men Kaj skulle pröva på att få ett mål mat på restaurang. Tyvärr hade alla restauranger redan stängt så han fick ta hammare och skruvmejsel till hjälp och bryta sig in i medhavda burkar, innehållande pyttipanna, för att stilla

Meteoritsjön i Kaali

sin hunger.

Själv deltog jag inte i cykelturen på tisdagen. Jag gick ut i Kuresaare och tittade in i affärerna. I livsmedelsbutikerna fanns inte mycket att köpa: mjölk, bröd, konserverad fisk och inlagda gurkor och rödbetor. Ibland fanns färsk gurka. Mineralvatten fanns alltid men öl bara ibland trots att det finns bryggeri på Ösel. Det kunde finnas ost, kött, smör, socker, kaffe osv men det kunde man handla bara på kuponger och då fick man stå i kö ganska länge. Valutabutiker finns med kaffe, CocaCola, Schweppes läsk, Dajm/Mars och annan vanlig choklad osv till normala svenska priser. Jag handlade ett gott matbröd, lite mjölk och en bukett liljekonvaljer på torget för 2 rubel. Försäljerskan försökte prata med mig på estniska, jag skakade på huvudet och hon undrade om jag var engelsk. "Nej, jag är svensk", svarade jag. "Aha", sade hon och visade att hon förstod att det var vi som cyklade runt på Ösel! Vi var alltså omtalade i stan!

Efter moget övervägande bestämde vi oss för att det var tillåtet att resa med helikopter för att få se Runö, den gamla svenskön. Det finns ju ingen möjlighet att cykla dit, man kan knappast ens cykla där, så sandiga som vägarna är. Men det var inte lika enkelt att "ta helikopter" som att "ta sin cykel". Virve, denna värtaliga kvinna, förmedlade beställningen, hon tog våra pass och skulle ordna formaliteterna på

flygplatsen. Och så var hon borta i drygt en timme. Vi satt i den skumma baren med den på sådana ställen obligatoriska, dånande videon - MTV - och väntade. Till slut var det klart för avfärd, det hade varit problem med bränsletillgången. Vi hoppades alltså att vi skulle komma både till och från ön, vilket vi också gjorde. Det var en varm och skön dag. På Runö var det frodigt, stilla och vackert. Svalorna sirrade, hundarna skällde och bondebefolkningen sysslade med sitt. Alla utom en yngling, som i upprörda ordalag förklarade för oss att vi inte var önskvärda där. Sådana som vi, som kom dit med helikopter, förstörde allt för ön - vi lurade nämligen bort ungdomen, så bara åldringarna blev kvar där! På ön finns två kyrkor, en gammal i trä som numera är museum och intill den en i sten och trä, byggd i början av seklet. Den nyare höll just på

att målas invändigt med Nordsjö-färg från Sverige. Prästen på ön kom förbi och visade kyrkorna för oss. Några svensktalande finns inte längre på Runö, men det fanns spår från svensktiden. På gravstenar fanns svenska namn och i "nya kyrkan" fanns ett bibelcitat på svenska ovanför altartavlan.

En eftermiddag skulle vi äta ute på egen hand. Efter att ha sett slottsmuseet gick vi in i grillbaren vid torget. Vi försökte med meny, äta, food, dinner, pekade på kycklingarna i grillen, men allt vi fick till svar var axelryckning och huvudskakning. Varför det var omöjligt att servera mat vet vi inte. På nästa ställe motades vi bort redan i dörren med orden "no place". Till slut fick vi ta den kantinliknande serveringen intill varuhuset. En svensk skolbespisning är en riktigt mysig lokal i jämförelse. Med

Kyrkogården på Runö

pekametoden fick jag ett glas saft, en tallrik sallad och som huvudrätt kokt potatis, en snedskuren skiva stekt korv och en liten hög surkål. Det smakade ganska bra, priset var 3 rubel. Omräknat till vår kurs ca 60 öre!

Avslutningsdagen ägnade vi åt att vandra runt i Tallinn. Vi besökte Meeremuseum, där vi fick en privat visning av Velo Mäss. Så åt vi en trevlig sopp-lunch tillsammans med honom och avslutade med att vandra runt i gamla stan. En lätt obehaglig känsla har man när man vandrar runt i gränderna, man går inte säker för rånare ens mitt på dagen längre. Det syns ju på lång väg att man är en turist och sådana skinnas ofta numera. I varuhuset vid Viru hotell skulle Kaj spendera sina sista rubel. Där fanns en del att köpa, tyvärr var kvaliteten på varorna ganska låg. Efter-som det var så fint väder promenerade vi hem till vår tillfälliga bostad i Meriveljä, en väg på 8 km. Vi gick längs stranden, en mycket vacker promenadväg men med en förödande stank där avloppen flöt ut i den långgrunda bukten.

Så hade vi kommit fram till tidpunkten för embarkering på Nordestonia igen. Spänningen var stor, hur skulle vi komma ombord nu? Vi försökte först med bildäck. Samma procedur som förut: "Njet, njet, via terminali!". Samma tjänstemän mötte samma oförstående uttryck i våra ansikten. Estlines rysktalande personal pratade

ivrigt med tulltjänstemännen och så det lyckades igen - vi kunde till slut rulla våra cyklar ombord på bildäck!

Vi pustade ut, vi kunde nu avsluta en veckas intressanta och annorlunda upplevelser med att njuta av det välfyllda svenska smörgåsbordet medan båten lade ut från hamnen. En hel del ester och ryssar fanns ombord. Tydligt har en del råd att resa till Sverige, men hytt eller restaurangbesök verkade de inte ha råd med. Finska viken låg blank och svagt rosafärgad i

den nedgående solens sken när Estlines, Siljas och Vikings båtar drog västerut. Valentinos dansband spelade lika glatt samma låtar som tidigare och svenska grupprepensionärer kunde obekymrat glamma och dansa kvällen lång. Men morgonen var regndisig och resenärerna från Karlstad, Skara, Linköping osv summerade sina intryck från Estland. Man kom fram till att inte var det såå fattigt och såå sovjetstyr i alla fall. Själv tror jag att intrycken blir mycket olika beroende på var man vistas...

Turistkarta i Kuressare borg

DE FJÄLLNÄRA SKOGARNA

Sölve Thulin

De fjällnära skogarna - en naturtyp värd att bevara

Skyddet av de fjällnära skogarna har för de svenska miljövernerna blivit något av en symbolfråga. På liknande sätt har för den internationella miljörelsen skyddet av de tropiska regnskogarna blivit en symbolfråga. Båda skogstyperna har det gemensamt att de hotas av utplåning och att de representerar en ömtålig naturtyp som är svår att förnya om den en gång har försvunnit. Regnskogarna å ena sidan växer på geologiskt mycket gamla, urlakade och näringsfattiga jordar. Näringsförrådet finns lagrat i den växande biomassan och det sker en ständig omsättning i och med att växter och träd dör,

förmultnar och näringen upptas av den nya skog som kommer upp efter den gamla. Om denna process avbryts genom att träden avverkas och näringen de tagit upp förs bort ersätts regnskogen av någon form av gräs- och buskstäpp.

Den fjällnära skogen å andra sidan lever under klimatiskt extrema betingelser nära trädgränsen mot fjällen med dess arktiska växtlighet. Det har tagit årtusenden för skogen att etablera sig där i kamp mot vind och köld. Avverkas skogen så försvinner det skydd som träden ger varandra och det kan bli mycket vanskligt och i varje fall ta långa tidsperioder innan skogen återerövrar marken.

I den här artikeln hade jag tänkt berätta historien om hur

en grupp entusiastiska fjällvandrare kommit att engagera sig för att bevara ett område i den svenska fjällvärlden orört för framtiden.

Det var en augustidag 1989 som jag tillsammans med två kamrater kom vandrande norrifrån mot Kvikkjokk, där vi skulle avsluta en vandring som startat vid Treriksröset och pågått i fyra veckor. Framme vid målet visade det sig att det skulle dröja ett dygn innan nästa buss skulle avgå mot Jokkmokk och Luleå, där flyget till Stockholm väntade. Vi tillbringade tiden med att njuta av den storslagna naturen och prata med människor vi mötte. Vi fann snart att det rådde allmän pessimism om möjligheterna att hålla liv i den lilla

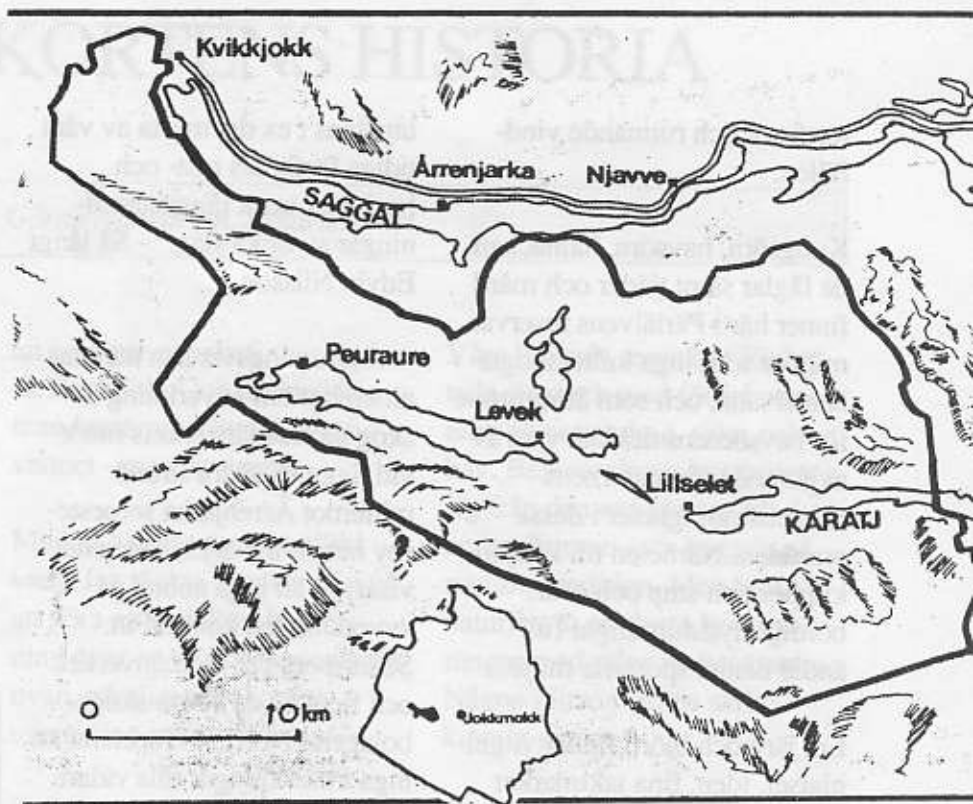

fjällbyn. Skolan var nedlagd sedan flera år tillbaka och beläggningen var dålig och säsongen kort vid STF:s fjällstation och de stugbyar som finns i området. Kvikkjokk är en plats vid Kungsleden, där turister startar och - precis som vi - avslutar vandringar, men där de sällan stannar någon längre tid.

Eftersom vi själva var pensionärer och intresserat oss för olika sätt att aktivera äldre människor började vi tänka på vilken upplevelse det skulle vara för pensionärer från hela landet att på en sådan här plats, vid porten till nationalparken Sarek, Europas sista vildmark, få vistas i orörd fjällnatur. Som pensionär är man oberoende av semestertid och man föredrar i allmänhet att bo på en plats och göra dagsturer i omgivningarna.

Det skulle kunna betyda förlängd säsong och ökad beläggning för traktens turistanläggningar och nya möjligheter för bygden att leva upp och utvecklas. När vi kom iväg som enda passagerare i bussen, anförtrorde vi chauffören våra funderingar. Det visade sig att han var ledamot av kommunfullmäktige i Jokkmokk och han tände direkt på våra ideer, som han lovade att föra vidare till kollegerna i kommunfullmäktige.

För att göra en lång historia kort så ledde samtalet i bussen till ett omfattande samarbete mellan kommunen och de rikstäckande pensionärsorgani-

sationerna PRO, SPF och Statspensionärernas Riksförbund. Vänföreningen Kvikkjokk/Årrenjarka bildades och i sommar ska - om allt går i lås - en föreningsgård invigas i Årrenjarka semesterby, som utvalts att bli centrum för verksamheten. Ett 30-tal fjällvärdar har utbildats för att ta hand om tillresande grupper av pensionärer och leda vandringar och utflykter.

Grundtanken har hela tiden varit att det är den orörda och mäktiga naturen som ska bevaras och som utgör grunden för hela satsningen. För att säkerställa att området blir bevarat i orört skick har vänföreningen författat en skrivelse som vid en uppvaktning överlämnats till länsstyrelsen i Norrbotten. I denna skrivelse föreslås att hela området kring sjön Saggat avsätts till ett turistområde och att det fastställs reservatbestämmelser,

anpassade till naturvården och turismen, som utsläcker skogsvårdslagen. Ledande företrädare för länsstyrelsen har visat stort intresse för idén.

För att ge läsarna en uppfattning om vilka naturvärden det handlar om i Saggatområdet ska jag återge en beskrivning, som den i Jokkmokk bosatte författaren och naturfotografen Edvin Nilsson gett av Pärlälvens naturreservat. Som framgår av kartskissen ovan gränsar Saggat-området i söder till Pärlälvens naturreservat och beskrivningen passar väl in även på skogarna kring sjön Saggat:

"Reservatet är 56 000 hektar stort varav barrskogsarealen täcker 34 100 hektar. Här finner vi det mesta av de kvaliteter man vill bevara i fjällskogsvärdet. Speciellt skyddsvärd är den grovvuxna tallskogen med naturligt inslag av

DE FJÄLLNÄRA SKOGARNA

torrfuror och ruttnande vindfällan.

Kungsörn, havsörn, hålhäckande fåglar samt tjäder och mård finner här i Pärlälvens reservat miljöer som inga kulturskogar kan ersätta, och som åtminstone för havsörnens del kan vara av avgörande för stammens existensmöjligheter i dessa områden. Närheten till kalvfjäll, klippor och stup och ofta bördiga sydsluttningar fulländar denna speciella miljö.

Lo, järv och björn finner yngelplatser, iden, fina jaktmarker och skydd, och björnen har alltid nära till örtrika betesmarker och till fjällsluttningarnas kråkbärsmattor.

Järven gynnas av att snön i det fjällnära skogslandet ofta är av den konsistensen att den kan springa ovanpå snön medan bytesdjuren - vanligtvis ren - sjunker till botten.

Smygjaktens mästare, lodjuret, kan i skogslandet utnyttja terräng och vegetation för att komma åt det utsedda villebrådet. I reservatets branta stup häckar kungsörn, falkar samt fjällvråk och korp. I den flerhundraåriga barrskogen finns rikligt med lavar som renarna kan tillgodogöra sig, när de uthungrade efter vinterns svält-diet flyttar till fjälls för kalvning.

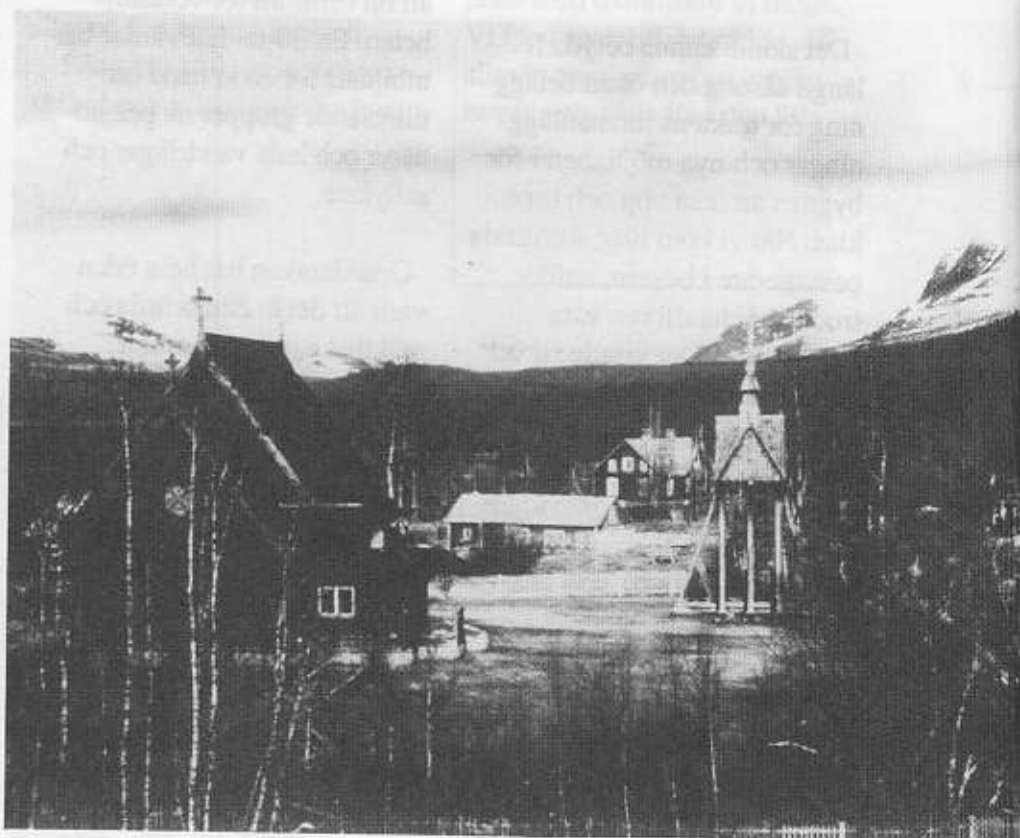
I alla reservat är det oavverkade skogslandet som ett natur- och kulturhistoriskt arkiv. Med dagens skogsbruksmetoder

utplånas t ex det mesta av våra tidiga förfäders rast- och boplatser samt fångstanordningar av olika slag." - Så långt Edvin Nilsson.

Avslutningsvis kan nämnas att ett hot om avverkning av skog på Domänverkets mark vid Saggats södra strand mitt emot Årrenjarka semesterby hittills avvärjts, sedan det visat sig att inga anbud på avverkningen kommit in. Sedermera har Domänverket och flera av de större skogsbolagen i Norrland förklarat att inga avverkningar tills vidare ska ske i de fjällnära skogarna. Det skulle vara glädjande om denna nya inställning kunde ge upphov till en lagstiftning som för alltid skyddar de fjällnära skogarna från avverkning. Det skulle inte innebära några stora

ekonomiska uppoffringar, eftersom det handlar om mycket låga rotvärden i dessa avlägsna bygder. Det skulle samtidigt höja vårt internationella anseende som föredöme i naturvårdsfrågor. Vi skulle som nation bli mer trovärdiga, när vi i andra sammanhang försöker fungera som världssamvete och hävdar att skyddsvärda naturtyper i andra länder ska bevaras.

Författaren är jägmästare och arbetade före pensioneringen på SIDA med skogliga biståndsprojekt i u-länder. Den som vill veta mer om pensionärssatsningen i Kvikkjokk/Årrenjarka kan skriva eller ringa till Sölve Thulin, Styrmansgatan 16, 114 54 Stockholm, tel 08-661 02 73.

OM SJÖKORTENS HISTORIA

Göran Nordström, Sjöfartsverket

Självklart älskar Du sjön. Inte bara att bada i eller att svärma vid i ljumma sommarkvällar utan naturligtvis och främst att segla på. Att komma ut på de vida vattnen ger Dig en underbar känsla av frihet. Skönhetsupplevelserna kan vara svindlande.

Att kunna orientera sig är en självklarhet. Med kompassen tar man ut färdriktningen. Med dessa utomordentliga sjökort som finns (sic!) kan man ta ut sin position mycket noggrant. Dessutom har man något instrument, många har flera, såväl mekaniska som elektroniska, för positionsuttagning. Ja, egentligen är det ganska lätt

att veta var man befinner sig i de flesta fall. Och därmed kan man bestämma sin väg över vattnet - man navigerar.

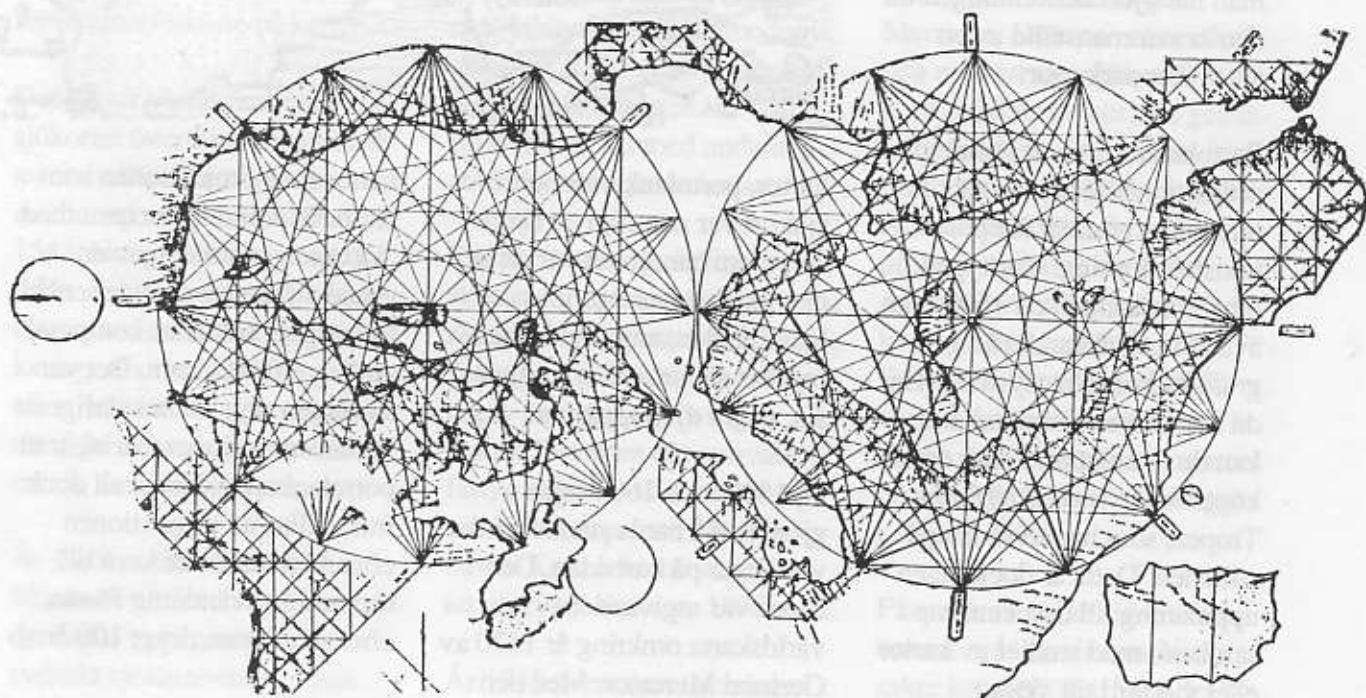
Men så här har det inte alltid varit. Jag tänkte försöka mig på att göra en liten kort beskrivning över en av komponenterna ovan, nämligen sjökortets utveckling genom tiderna.

De här tre sakerna som behövs för säker navigering på det öppna havet fanns inte förr i tiden. För att upprepa mig var det: ett sjökort att bestämma kursen efter, en kompass att styra efter och ett positionsbestämningsinstrument där fartygets läge kunde fastställas.

Våra forntida resenärer förflyttade sig dock med fördel utmed eller på vattendrag, sjöar och hav. Beskrivningar hur man tog sig från den ena platsen till den andra får man anta byggde på muntlig tradition. Men helt naturligt är att dessa beskrivningar med tiden nedtecknades. Någon hittade väl en skrivkunnig person!

De äldsta sådana seglingsbeskrivelser som man känner till är grekiska s.k. periplus (eller periplus i singular form). De är kända sedan 300-talet f.Kr.

Som avlösare till peripluserna kom vad som kallas portolaner, vilka har romerskt ursprung.

Pisa-karta ca 1300 e. Kr.

Även dessa beskrev färdvägarna verbalt, men en huvudsaklig skillnad är att portolaner även anger väderstreck. Bruket att upprätta portolaner eller läskartor spred sig från medelhavsområdet, och även i Norden har uppteckningar gjorts. Exempel är härifrån anvisningar i Olav Tryggvasons saga och kung Valdemars jordebok från 1200-talet.

Sannolikt ritade användarna av portolaner allehanda kartor och skisser, s.k. skepparkartor, som sedermera utgör grunden till de första "sjökorten".

Kompassen är känd från slutet av 1200-talet. Från den tidpunkten är också den äldsta kända sjökartan, en s.k. portolankarta. Den kallas Pisa-kartan och karaktäriseras som alla portolankartor av näten av kompasslinjer. Den är så pass fullständig och relativt riktig att man har gjort bedömningen att den är sammanställd av ett antal skepparkartor.

Portolankartorna är i princip projektlösa och innehöll inte heller gradnät för positionsbestämning. Karttypen bibehölls ända in på 1600-talet, även efter införandet av geografiska koordinatsystem. (Har du inte sett en portolankarta kan du få en uppfattning om du köper rosé-vinet 2210 Saint-Tropez, som har en sådan på etiketten. Detta är dock ingen uppmaning till dryckenskap i samband med studier av kartor eller vid färd till sjöss.) Tillförlitligheten i dessa läs-

kartor, portolankartor och sjökort var naturligtvis ringa. Även om handlodet var ett av de viktigaste navigeringshjälpmedlen, angavs i korten mycket sällan, om ens någonsin, några djupuppgifter.

På 1500- och 1600-talen gjordes två banbrytande landvinningar på kartsidan. Den första var utgivandet av en världskarta omkring år 1570 av Gerhard Mercator. Med den angav han principerna för

kartor med projektionen som bär hans namn. Principen med "växande gradnät" gav en grund att navigera under enkelt framtagen, bestämd kompassvinkel, en loxodrom. Det var nämligen mycket besvärligt att bestämma kompassbärningar ur portolankartor. Det skall dock framhållas att projektionen efter Mercator inte kom till ordentlig användning förrän efter ytterligare drygt 100 år.

Den andra landvinningen var

den första trianguleringen som utfördes av holländaren Snellius år 1615. Det gav grunden till noggrann kartframställning grundad på väl bestämda punkter. Redan tidigare hade man i Schweiz upfunnit måtbordet och det s.k. inskärningsförfarandet vid kartering.

Ja, detta var i stort de tidiga grunderna för sjökorten. Nu kan vi kanske titta på vad som hänt i Sverige.

Den första kända svenska kartan, vilken av namnet att döma borde vara ett sjökort, är Charta Marina, som utgavs i Venedig år 1539 av Olaus Magnus. Kartan har sitt största intresse genom att ge den riktigaste bilden av Norden vid den tidpunkten. Den är ofta reproducerad i sin kolorerade form, vilken ej är ursprunglig. Du har säkert sett den med en mängd havsvidunder och andra företeelser inritade på kartan.

Det första kända bevarade sjökortet över Skandinavien är av en holländare, Cornelis Anthoniszoon, och är utgivet 1543. Holländarna var vid den tiden skickliga (näja, det är de idag också) och dominerade på kartografisidan. Det finns där- efter flera kända sjökortverk därifrån och många kända namn, t.ex. Waghenauer.

År 1643 utnämndes Johan Månsson till åldersstyrman och det anses vara grundandet av svenskt sjökorteväsen. Hans namn är kanske mest känt

genom boken "Een siöbook, som innehåller om siöfarten i Östersjön". Det är en typ av läskarta som under mer än hundra år utgjorde ett standardverk och översattes till flera språk. Något eller några år efteråt kompletterades den boken med en kartbild, sjökort, som faktiskt innehöll en del djupangivelser. I huvudsak anser man den dock kopierad från holländska förebilder.

Bland kända efterträdare kan nämnas Petter Gedda, som 1695 utgav en sjöatlas över Sverige. Av ingående kartor var 10 blad utförda i Mercators projektion men de övriga var av en typ kallade passkartor och som i viss mån ser ut som portolankartor. De kunde antingen sakna gradnät eller enbart ha latitudgradering. Därefter har vi Strömcrönas sjöatlas från 1739 och Norden- ankars atlas från 1782-1797. Kartorna i den senare märkade en övergång till "moderna sjökort", d.v.s. av det utseende som mercatorkorten har haft fram till vår tid med undantag att de enbart tryckts i svart/vitt.

Privat rätt att utge befintliga sjökort mot att han höll dem rättade erhöll Gustaf af Klint i slutet på 1700-talet. Denne utgav även kort över främmande farvatten där svenska fartyg seglade, vilket i princip var Västeuropa och Medelhavet. Kortet kom i vissa fall att utges till slutet av 1800-talet.

År 1848 övertogs utgivningen av sjökort återigen av staten.

Mellan 1849 och 1871 kallades myndigheten Sjökartekontoret och därefter Sjökarteverket. På 1950-talet sammanfördes myndigheter som hade anknytning till sjöfarten till Sjöfartsverket och så är fallet än idag.

Vad gäller sjökorten var skalorna tidigare ganska små. I början av 1900-talet fanns 46 olika sjökort i den svenska sjöatlasen. 21 av dessa var i skalorna 1:50000 och 1:100000. År 1909 beslöts dock att skalorna för allmänna sjökorten över norrlandskusten skulle vara i skala 1:200000 och för övriga kusten 1:100000.

Åtta sjökort i skala 1:50000 över norra Halland och Bohuslän skulle dras in. Bestämmelserna har sedan dess mildrats och sjökorten av idag är generellt i större skalor.

Kartprojektionerna fram till mitten på 1960-talet var Mercator, alternativt konisk. I och med att nya sjökort över norrlandskusten började ges ut utfördes dessa i Gauss projektion. Det var praktiskt grundat. Alla inmätningar sker i den projektionen och de topografiska och ekonomiska kartorna är upprättade i den. Detta innebär att Lantmäteriverkets kartor och sjökorten är direkt jämförbara över samma område om kartorna föreligger i samma skala.

Framtiden - ja den är ju som bekant svår att sia om. Vissa saker kan berättas. Men det tar vi en annan gång.

STOCKHOLMS GRÖNA LUNGA

Jens Wahlstedt

Artikeln har tidigare publicerats i WWF Eko nr 3/91 och återges med tillstånd av WWF.
FNSiN är en av de nu drygt 30 föreningar som står bakom uppöppet för Ekoparken.
Stöd gärna Projekt Ekoparken med ett bidrag till postgiro 631 36 56-8, c/o Naturstiftelsen Stora Skuggan.

Projekt Ekoparken WWF är ett nytt projekt som startades 1991 av Naturens Hus på Stora Skuggan i samarbete med Ståthållarämbetet och Världsnaturfonden. Samlingsnamnet Ekoparken har initierats av projektledaren Henrik Waldenström för området Södra och Norra Djurgården, Haga-Brunnsviken samt Ulriksdal/Sörentorp. Det är ett internationellt unikt natur- och kulturområde. Ingen annan huvudstad kan uppvisa ett sådant sammanhängande grönområde inom stadsgränserna, med säregna inslag av fauna, flora och natur.

Ekoparken - unik i världen. Inom Ekoparken finns ett fantastiskt vattenlandskap och skogar från Östersjön rakt genom huvudstaden med Lilla och Stora Värtan, Stocksundsviken, Husarviken, Laduviken, Brunnsviken över Hagaparken upp till Ulriksdal och Edsvikens strand. Samtidigt är det ett område som har kvar avsevärda kvaliteter från vår stormaktstid, med parker och byggnader anlagda redan under 1600-talet.

Att området är unikt är ingen ny upptäckt - redan 1913 väcktes frågan om att dra upp gränser för en bevarad

oförstörd natur på Djurgården, i en riksdagsmotion av Karl Starbäck. Det dröjde dock ända till 1963 (då bara en tredjedel återstod av den fria mark som fanns 1913) innan det fick skydd av riksdagen och Stockholms kommun genom 1963 års dispositionsplan för Djurgården.

Viktig fråga.

De enda som inte tycks ha någon känsla för Ekoparkens kvaliteter är våra folkvalda stockholmspolitiker. 1963 års dispositionsplan har redan rivits upp genom deras påtryckningar. Nu hotas Norra Djurgården och Brunnsvikenområdet av stora exploateringsplaner. Överst på listan står en omfattande bebyggelse i dalgången mellan Universitetet och Lappkärrsberget. Om 15 år kommer Österleden och den då genomförda bebyggelsen att ha medfört att ytterligare mark måste tas i anspråk för bebyggelse och annan exploatering.

Frågan är bara hur länge politikererna kan följa sin egen linje och strunta i folkets önskemål. I maj 1991 undertecknade 22 olika stockholmsorganisationer ett gemensamt uppöppet för att rädda Ekoparken. Dessa organisationer representerar hundratusentals personer bosatta i

Stockholm, alltså en icke föraktlig del av Stockholms befolkning!

Mera natur i närmiljön.

Dagens svenska jordbrukspolitik medför en dramatisk utarmning av biologisk mångfald i vår natur. Inte mindre än 400 växtarter är hotade enbart i jordbrukslandskapet, liksom många däggdjur och fåglar. Inom Ekoparken finns en rad mycket rika miljöer som kan erbjuda en fristad för dessa arter, samtidigt som barnfamiljer och skolor kan få chansen att uppleva dem på nära håll.

Hela Ekoparken har från 1600-talet präglats av en mycket framsynt planering, "det kungliga konceptet": dels anlade man särskilda ansade miljöer och vackra parker för socialt umgänge, dels höll man omgivande vildmarksområden för jakt och viltvård. Mycket av det kungliga konceptet finns bevarat - promenadområden och en relativt orörd natur, även om den senare utsätts för ständig fragmentering och klåfingriga avverkningar. Denna världsunika miljö i en storstad, som åtminstone delvis existerat under flera hundra år, är något som vi bara måste

Inringat område avser Ekoparken, som föreslagits av Naturens Hus i en utredning initierad av Ståthållarämbetet. Kartan visar Norra och Södra Djurgården, Fjäderholmarna, Haga-Brunnsviken och Ulriksdal/Sörentorp.

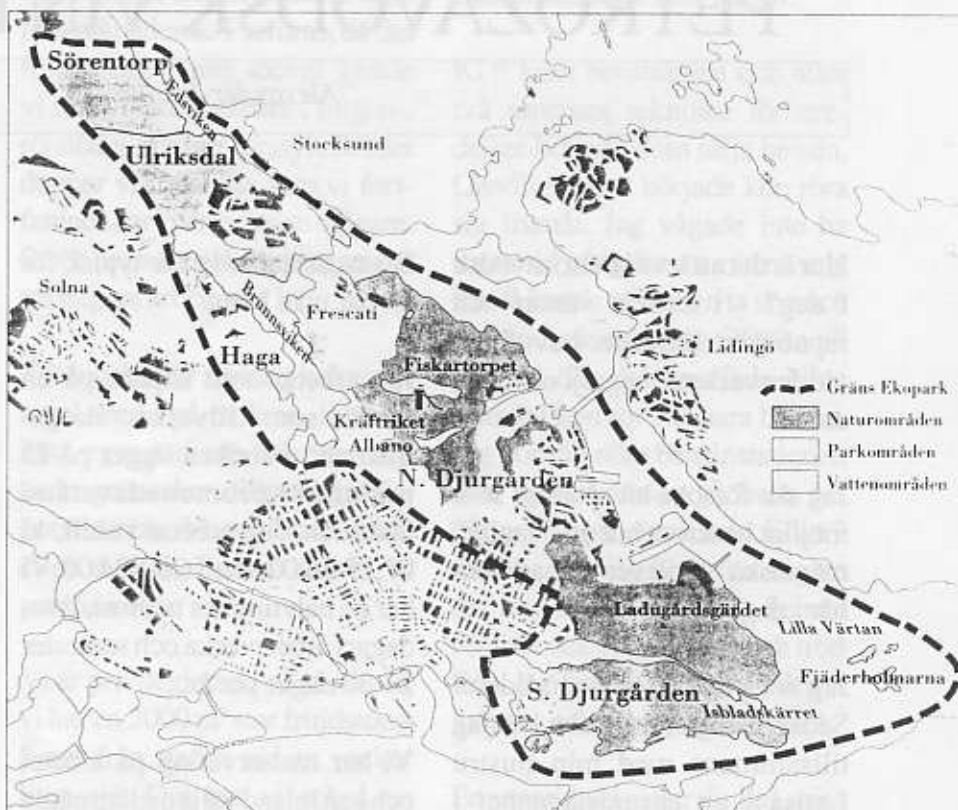
bevara för Stockholms befolkning i framtiden.

Värna - vårda - visa.

Projekt Ekoparken WWF är en typ av insatser som vi mycket hellre skulle vilja se Stockholms politiker prioritera än vägar och bebyggelse i våra unika grönområden. Det har startats i år av Naturens Hus i Stora Skuggan, Ståthållarämbetet och Världsnaturfonden WWF, under ledning av Henrik Waldenström. Projektets motto är "Värna - Vårda - Visa": det går alltså ut på att dels inventera faunan och florin inom Ekoparken för framtida skyddsåtgärder, dels bevara och åter skapa naturliga biotoper i de berörda områdena. Samtidigt kommer man också att satsa på pedagogiska arrangemang för allmänhet och skolor, såsom natur- och kulturstigar, exkursioner, informationstavlor och skriftliga guider.

Bevara Ekoparken som nationell park!

I storstadsbegreppet ingår en evig efterfrågan på central mark för exploatering. Det är nu dags för politikerna att söka tillfredsställa dessa behov i stadens periferi. Vi har redan nått smärtgränsen för hur mycket man kan offra av Stockholms offentliga platser och parker till utrymmen för bostäder och kontor. Överskrider vi den gränsen kommer staden och stockholmarna att förkvävas. Vi behöver helt enkelt Ekoparken som ett livsutrymme,

som en av stadens gröna lungor.

Det är dock inte bara stockholmarna som skulle välkomna ett bevarande av detta område. Ekoparken är en nationaltillgång för hela det svenska folket. För turistnäringen (den internationellt största näringsgrenen alla kategorier) är den av ett omätbart värde för den framtida tillströmningen av utlandsturister till Stockholm.

Vi är många som skulle vilja se politikerna göra Ekoparken till en nationell park - ett hela folkets grönområde för natur- och kulturupplevelser och en fristad för det svenska kultur-

landskapets fauna och flora. Det är svårt att sätta en prislapp på naturen - men de förluster vi skulle göra vid en exploatering av dessa områden är oändliga.

Ingen skulle drömma om att börja riva Kungliga Operan eller bränna ner Stockholms Slott, Riddarhuset eller Drottningholm. Lika illa vore det att fördärva den natur- och kulturklenod som vi har i form av Ekoparken. Säkert är vi många som är beredda att lägga vår röst för de politiker som går i bräsch för att bevara och skydda detta område. Låt Ekoparken leva till glädje för både människor, fauna och flora!

DAGAR I PETROZAVODSK VINTERN 1992

Alexander Jakovlev

Hur är det att leva i Petrozavodsk i dag? - i Umeås vänort och republiken Karelen's huvudstad vid den vackra Onegasjöns västra strand.

Jag ska försöka att så ärligt som möjligt beskriva hur en "vanlig" människa upplever situationen här i dag.

Jag är en man i femtioårsåldern. Sedan många år tillbaka bor jag tillsammans med min hustru Larisa i en enrumslägenhet i stadens centrala del. Rummets yta är 17 m² och därutöver har vi ett kök med ca 2 m² fri golvyta, ett litet badrum och en liten hall.

Bostadsstandarden är typisk för ett par utan barn.

Jag arbetar som slipare på en fabrik som tillverkar skogs-traktorer. Fabriken ligger på 15 minuters promenadavstånd hemifrån. Jag arbetar i skift, kl 07.15-16.00 eller 16.00-24.00. Vi har en halvtimmes matrast, fem-dagars arbetsvecka och semester 24-30 dagar per år.

Vi har matservering på arbetet och kan ibland välja mellan några maträtter, men frukt och grönsaker förekommer nästan aldrig. Man är tvungen att äta all mat med sked. Gafflar finns inte

tillräckligt många av och knivar har aldrig funnits. Det är ont om vanliga dricksglas också.

Förmodligen har de anställda tagit hem gafflarna och glaset eftersom det inte har funnits att köpa i affärerna den senaste tiden.

Under arbetsdagen umgås arbetarna mycket med varandra. Arbetstakten är inte hård och de flesta tar många och långa rökpauser.

Diskussionsämnena är många men ingen funderar på vilket främmande land han ska resa till på semestern. Fortfarande är det, nu av ekonomiska skäl, nästan

Varuhus i Petrozavodsk. Frysdisker fyllda med torkmjölk från Finland. Observera hur man håller vagnarna!

omöjligt för en fabriksarbetare att ta sig utomlands.

Männen pratar om fiskelyckan och om kommande weekend, om var dom ska få tag på bensin, vodka, cigaretter, reservdelar till bilen osv. Kvinnorna pratar om sina barn, hur länge dom stod i kön, hur dom ska få mat till familjen, var dom ska få tag på mat och andra förnödenheter lite billigare osv.

Vi har nu fria priser på nästan allt och prisskillnaden från affär till affär kan vara stor. Alla pratar om hur dyrt allting har blivit och hur bra det var förut. Man skyller på regeringen, men har redan glömt att förut fick man inte öppet kritisera makten och regeringen utan vissa påföljder.

De dagar jag slutar arbetet kl 16 tillbringar jag en stor del av kvällen med att stå i kö i matvaruaffären i hopp om att få tag på något ätbart. Men det är svårt, det mest nödvändiga är sålt under förmiddagen.

Senare på kvällen ser dom som har tid på TV. Särskilt nyhetsprogrammen är populära. Folk hoppas på goda nyheter men samtidigt vana vid och beredda på att det mesta blir sämre.

För min del är dagarna med kvällsskift mer spännande. Jag går ofta upp samtidigt med Larisa, som arbetar som lärare. Hon börjar ibland arbetet kl 7 och går dit till fots. Det tar ca en halv timme.

Frukosten består av te, mörkt, mjukt bröd och ibland kanske ett ägg. Teet brukar vi söta med

hemlagad sylt för att spara på sockret, som inte funnits att köpa i de vanliga affärerna de senaste fyra månaderna. I somras, då det fortfarande fanns socker gjorde vi rätt mycket blåbärs-, lingon-, rönnbärs- och tranbärssylt. Brödet doppar vi i matolja som vi fortfarande har kvar av sedan tidigare. Smör finns men det kostar ett par tre dagars arbete per kg.

Till lunch eller middag kokar vi i regel soppa på en liten, liten bit kött, egna torkade morötter och andra grönsaker, dill och persilja, potatis och ibland färsk vitkål eller surkål. Ibland steker vi potatis i olja.

Vi är privilegierade på så sätt att vi har en 2000 m² stor fritidstomt 8 mil från staden vid en vacker liten sjö. Där har vi också en sommarstuga och där odlar vi "giftfritt" vår potatis och våra rotfrukter. Tyvärr börjar sjön bli utfiskad men fortfarande finns det en del småabborre. Jag fiskar en del med nät och torkar fisken, som vi sedan kan använda till fisk-soppa.

På kvällarna dricker vi en kopp te eller kokt vatten med sylt och äter en skiva mörkt bröd eller en vetebulle.

Jag kan berätta om en dag i vinter, en torsdag. Då brukar dom sälja bensin. (Genom vänner i Sverige fick vi i fjol tag på en begagnad bil, en Lada. Den första bil jag ägt.) Jag gick upp kl 7, åt en lätt frukost och gick sedan den 30 minuter långa vägen till garaget av 3 mm stålplåt med dubbla lås. Kl 8 ställde jag mig i bensinkön. Före mig fanns kanske 100 bilar i kön. En del hade kommit redan

vid 5-6-tiden på morgonen och några enstaka hade vakat vid bensinstationen hela natten.

Kl 9 kom bensinbilen och efter två timmars tekniska förberedelser började dom sälja bensin. Oändligt sakta började kön röra sig framåt. Jag vågade inte ha motorn i gång för att värma mig för då kunde bensinen ta slut och jag skulle inte ta mig tillbaka till garaget. En del knuffade bilen framåt i kön för att spara bensin. Jag bor rätt nära bensinstationen och kunde därför gå hem två gånger för att värma mig. Efter 7 timmar fick jag klart för mig att det inte skulle bli någon bensin för min del. Arg, ledsen och trött fick jag ställa tillbaka bilen i garaget och springa till arbetet.

En annan dag i vinter skulle Larisa köpa kött på kuponger till sk "riktpris" som är ungefär halva marknadspriset. Hon ställde sig i kön kl 9, dvs "tog plats", och gick därefter till arbetet. Den dagen arbetade hon till kl 17. Dom började sälja kött först kl 16. Efter arbetet intog hon sin plats i kön igen kl 17.30. Efter tre timmars försäljning meddelade man att köttet var slut. Det stod 10 - 12 personer före Larisa i kön och flera tiotal efter henne. Så är det ofta. Tiden går till spillo och med den hälsan och nerverna. Människorna är arga, missnöjda men hoppas ändå att det ska bli bättre. På något sätt hittar de flesta en utväg, men inte alla. Sjuka, ensamma, gamla människor och många barn har det väldigt, väldigt svårt.

Det var ett par exempel på mindre lyckade dagar men det finns också bättre. Larisa gav våra kött-

kuponger till sin pensionerade mor, som till sist fick köpa kött och jag fick till slut tag på bensin. Det gick till så här: En fredagskväll ringde en bekant. Han sade att om jag vid en viss tidpunkt morgonen därpå kunde komma till den bensinstation några mil från staden där han arbetade, så skulle han ordna bensin. Jag tog med mig reservdunkar, 1 kg strösocker och två flaskor vodka. Jag fick köpa så mycket bensin som jag kunde och gav honom sockret och en flaska vodka som tack för hjälpen. Jag var glad och belåten. På vägen hem stod en man vid vägkanten och sålde kanin- och griskött. Priset var en flaska vodka, den hårdaste valuta vi har förutom västvaluta. Jag tog grisköttet, gav honom vodkan och var lycklig över att jag själv klarar mig utan.

Barnfamiljer har det svårt på många sätt. För att få tag på mjölk måste man t ex som regel ställa sig i kön kl 5 - 7 på morgonen, något som många varken har tid eller krafter till i vinterkylan.

Så något om priserna. Många hade sparat i tiotal år för att t ex kunna köpa en bil. För ett år sedan kostade en vanlig Lada 8000 rubel, i slutet av 1991 18000 rubel och i dag är riktpriiset 160-180000 rubel och priset på den fria marknaden 500-600000 rubel. Decenniers sparande "värdelöst" på ett år!

Som jämförelse kan jag nämna att jag i dag tjänar ca 100 rubel per dag. En vanlig småbil kostar alltså för mig ungefär 20 årslöner. Ytterligare några aktuella exempel på hur länge jag får

arbeta för att kunna köpa några olika varor på den fria marknaden:

1 kg socker - 5 - 7 timmar;
1 kg äpplen - 4 timmar;
1 kg citroner - 10 timmar;
1 kg kött - 1 dag;
1 T-shirt, barn - 2 - 3 dagar;
1 T-shirt, vuxen - 4 - 5 dagar;
1 par vinterstövlar 1-1,5 månader;
Trerumslägenhet - 23 - 27 år!
Ett tre minuters telefonsamtal till Sverige kostar ca 6 timmars arbete.

Vi väntar en ny, kraftig prisökning i april, då oljepriset ska släppas fritt. Staten ger vissa ekonomiska bidrag till dom som har det sämst ställt, men det ersätter inte den brist på t ex frukt och grönsaker som framförallt barn lider av.

I dag frågar barnen i skolan varför allt har blivit så dyrt. Vad svarar man? För några år sedan fick barnen i skolan s k "politisk information" som gick ut på att vi bodde i det bästa av alla länder. Den "dåliga" västern är numera ett mönster - särskilt Sverige och Finland.

Onegasjön, som vår stad ligger vid, är Europas näst största insjö och det påstås att vattnet i sjön är det renaste och bästa i världen efter den mycket djupa Bajkalsjön. Kanske är det också så när det gäller den s k stora Onega, dvs mittdelen av sjön, men vattnet i Petrozavodskviken där staden tar sitt vatten är inte bra. Efter den enkla filtreringen och kraftiga kloreringen i vårt gamla, nedslitna vattenverk är vattnet fortfarande oanvändbart som

dricksvatten om man inte kokar det först. Det är dessutom så aggressivt mot våra vattenledningar att dom snabbt sätts igen av rost. Tappar man upp vatten i badkaret undrar man om man blir renare eller smutsigare av ett bad - vattnet har ungefär samma färg som öl. Det finns planer för hur vattenkvaliteten ska förbättras, men det saknas pengar och vi får säkert leva med vårt mycket dåliga vatten ännu i många år.

Även om folk i dag klagat så är man innerst inne hoppfulla. Förut klappade nästan alla i händerna, övertygade av regimen om att vi levde bäst. I dag är många i opposition för nu vet man mer och nu får man klaga.

Det blir nog bättre, men jag tror att det tar tid. Redan nu finns det mycket mer mat och andra varor än kring årsskiftet. Tyvärr har vi också fått mer av en annan sak - arbetslöshet. Den fanns inte alls förut. Nu hotar den många, ofta på grund av brist på råvaror. I "vår" fabrik är det svårt att få fram erforderligt stål med risk för arbetsbrist längre fram. Allt är som sagt mycket dyrt, men vi har också fått något som är ännu dyrare - frihet. Men alla förstår inte det. Många vet inte vad man skall ha den till. Det finns också många som nu mer eller mindre öppet talar om att dom vill ha det gamla tillbaka.

Vi har nu några tiotal privata affärer i stan, en del bara små kiosker. Där finns nästan allt, kläder, skor, kaffe, choklad, många utländska varor, men till oerhört höga priser. Varifrån dom

får sina varor vet jag inte men en del tycks dom skaffa genom utlandskontakter och sjömän.

Larisa och jag har det mycket bättre än många andra, mycket för att vi inte har några barn och för att vi har vår lilla jordlott.

Den humanitära hjälp som

kommer hit från olika håll har tyvärr inte alltid gått till dem som bäst behöver den. Personligen tror jag att den bästa hjälpen skulle vara tekniskt kunnande, hjälp att utveckla jordbruket samt jordbruksmaskiner. Då tror jag att vi snart skulle stå stadigt på egna fötter och kanske till och med kunna hjälpa andra.

Jag hoppas att jag har kunnat ge en liten uppfattning om vårt liv, som visserligen ändrar sig varje dag. Bäst skulle det vara om ni kunde se allt med egna ögon. Ni är därför hjärtligt välkomna till Petrozavodsk, Karelen huvudstad vid den vackra Onegasjön. Det vi nu mest av allt hoppas på är fred. Resten ordnar sig.

Minne från Björkö

Strandhugg i vikingatid.

Jag sitter vid solig Mälärstrand under apelskugga på rundad sten.

Bakom mig ett sommarmoln av doftande klöver.

Stigar går vilse i Jungfru Marie sänghalm.

Ansgarsminnets kors av sten, solurets skuggvisare, tidens tand i naturrummets allomfamnande hemland.

Bergaborg över svarta jord. Nav i solhulets glittrande böljero.

Viskning och skratt, tassande barnafötter på solvarma hällar går igen i örats sorlande snäcka.

Jag sitter vid solig Mälärstrand under apelskugga på rundad sten.

Strandsatt, förfluten ur minnenas djup, där vikingaskeppens kölar en gång plöjde vågorna.

Erik Paulin 27-29 juli 1991

FNSiN